

Về một chữ “Tâm” của Nhà giáo

*Trông người, sự nghiệp muôn năm
Chữ Tâm quan trọng gấp trăm chữ Tài*

TS. DƯƠNG THIỆU TÓNG*

Gần đây, tôi được cơ hội trình bày đề tài “*Giảng dạy dạy học - lý thuyết và thực tế*” tại trường đại học Mở- Bán công và Viện nghiên cứu Giáo dục Thành phố Hồ Chí Minh. Bằng những dẫn chứng nghiên cứu và lý thuyết, tôi cố gắng chứng minh rằng, những khó khăn của nền giáo dục hiện nay, kèm theo một số hiện tượng tiêu cực do đó phát sinh, một phần chủ yếu là do sự thiếu quan tâm đến cơ sở khoa học của việc soạn thảo chương trình, sử dụng phương pháp dạy học và đánh giá. Cuối cùng, tôi chiếu lên màn hình một chữ “TÂM” rất lớn (xem hình đính kèm), để kết luận rằng, dù chương trình và phương pháp dạy học có tốt mấy chăng nữa mà người làm giáo dục không có TÂM đối với nghề nghiệp và trong sự tiếp xúc với con người thì tất cả đều trở thành vô hiệu quả.

Điều khiến tôi ngạc nhiên là trong cuộc thảo luận tiếp theo đó, thính giả dường như ít quan tâm đến các lý thuyết khoa học tôi vừa trình bày, mà chỉ bàn luận quanh chữ TÂM trên màn hình. Thì ra, một khái niệm rất xưa cổ trong truyền thống văn hóa Việt Nam :

Thiên căn ở tại lòng ta,

Chữ TÂM kia mới bằng ba chữ TÀI

Vẫn còn tính cách hấp dẫn trong nghề nhà giáo thời hiện đại. Suy nghĩ cho kỹ, điều này cũng không có gì lạ trong nền văn hóa Việt Nam. Vì chữ TÂM ấy luôn luôn tiềm tàng trong từng suy nghĩ, nếp sống của con người Việt Nam. Nó chỉ chờ cơ hội để trỗi dậy một cách mạnh mẽ, khi có một sự kích thích nào đó.

Thấy mọi người quan tâm đến nó, tôi bèn gợi ý rằng, chữ TÂM trên màn hình là chữ tôi

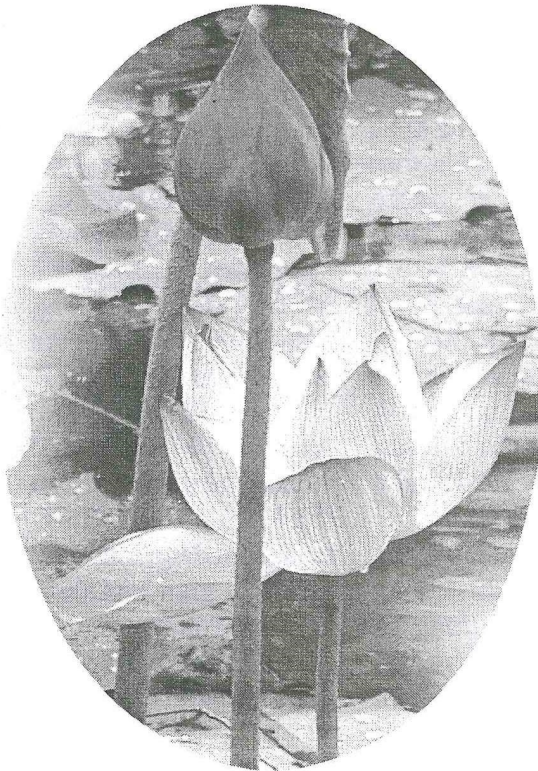
viết theo một lối thư pháp riêng mà tôi tạm gọi là “chữ nôm viết thảo của thế kỷ 21”; nghĩa là viết theo chữ Việt nhưng cần hiểu nó theo lối Đông phương hay lối chữ nho của các bậc tiền bối. Với sự gợi ý ấy, một thầy giáo là tiến sĩ trẻ của trường Đại học Mở- Bán công nhận ra rằng, trong chữ TÂM tôi viết có hai chữ NHÂN theo lối chữ Hán mà chữ “nhân” nhỏ là người học trò, còn chữ “nhân” lớn là người thầy. Tôi cho rằng đó là một nhận xét rất hay nhưng chỉ đúng ở bậc tiểu học và trung học thôi; còn ở đại học thì phải ngược lại thế. Ở đại học, chữ “nhân” nhỏ là người thầy, nhưng được đặt trên cao vì người thầy ở đại học đóng vai trò hướng dẫn, dìu dắt học tập và nghiên cứu; còn chữ “nhân” kia thì lớn hơn, vì người học trò phải chủ động nghiên cứu và học tập độc lập (independent study) nhiều hơn, chứ không hoàn toàn phụ thuộc vào người thầy. Chính vì vậy, ở các đại học nước ngoài, người sinh viên được xem như là một thành viên của ban giảng huấn (member of the faculty). Điều này lại càng đúng hơn ở bậc hậu đại học, vì nếu mục đích của các thầy giáo tiến sĩ là đào tạo những ông tiến sĩ mới có thể giỏi hơn mình, chứ không phải bằng hay kém mình trong tương lai; có như thế thì đất nước mới khá hơn được.

Nhưng chủ đích của tác giả chữ TÂM này không chỉ ở sự biểu thị người thầy và trò, mà chính ở quan niệm về hai chữ NHÂN NHÂN trong tư tưởng giáo dục “nhân nhân” của Nguyễn Trãi mà tác giả bài viết này đã có dịp trình bày tại một Hội nghị giáo dục Hà Nội năm

(*) Ủy viên Hội đồng khoa học xã hội Tp. Hồ Chí Minh

1982. Tư tưởng này là sự khai triển và nâng cao một cách sáng tạo câu nói của Khổng Tử: “Chí sĩ nhân nhân, vô cầu sinh dĩ hại nhân, hữu sát thân dĩ thành nhân”. Hiểu câu chữ Hán này theo lối suy nghĩ ngày nay, thì câu này có nghĩa là người thầy giáo, hay nói chung là người làm giáo dục, tức là “sĩ”, cần phải đặt cái chí của mình ở việc hình thành và giữ gìn nhân cách; không vì cuộc mưu sinh của mình mà làm hại đồng nghiệp và làm khổ con em hay học trò của mình. Và dù có phải hy sinh thân mình để giữ được nhân cách thì cũng nên làm.

Đến đây, một vị thạc sĩ trung niên tại Viện nghiên cứu Giáo dục TP. Hồ Chí Minh có phản ứng ngay, cho rằng nhân cách của thầy giáo chỉ mới là điều kiện cần thiết chứ chưa đủ; vì người thầy giáo đại học còn phải có kiến thức cao mới dạy học được. Dù có TÂM bao nhiêu chẳng nữa người thầy giáo đại học không thể nào thành công được nếu dạy những gì mà chính bản thân mình chưa được học hay chưa được biết đến nơi đến chốn. Như vậy, theo vị đồng

nh nghiệp ấy, chữ TÂM không thể bằng ba chữ “Tài” như Nguyễn Du đã dạy, hay bằng TRĂM, như tôi đã viết trong câu thơ kèm theo, mà chỉ bằng HAI chữ “Tài” mà thôi. Tôi hoàn toàn đồng ý với ý kiến này, nhưng lưu ý vị đồng nghiệp đó rằng, lồng trong hai chữ “nhân” của tôi còn có một chữ AM rất lớn. Theo nghĩa chữ Hán, AM có nghĩa là “hiếu thật sâu, suy nghĩ thật kỹ”. Như vậy, muốn hoàn thành hai chữ NHÂN NHÂN, người thầy giáo không những phải AM HIẾU con người, am hiểu nghề nghiệp của mình, mà còn phải AM TUỒNG chuyên môn của mình nữa. Còn nói rằng chữ TÂM bằng hai, bằng ba hay bằng trăm chữ “Tài” thì ai cũng có thể đúng vì đó chỉ là một thứ “đo lường chủ quan” mà thôi. Riêng tôi cho rằng chữ TÂM bằng trăm chữ TÀI là nói theo kinh nghiệm của bản thân. Bởi vì bản thân tôi, cách đây 58 năm, cũng như hầu hết các đồng nghiệp vào thời bấy giờ, đã bước vào nghề nhà giáo chỉ với một chữ TÂM làm hành trang mà thôi, còn TÀI thì lúc ấy không có được bao nhiêu, và ngày nay, dù đã được học hỏi thêm đôi chút, nhưng trước sự bùng nổ kiến thức và sự tiến bộ như vũ bão của khoa học, cái TÀI của bản thân tôi xét ra còn quá bé nhỏ, cho nên phải đẩy mạnh cái TÂM lên một trăm lần thì may ra còn có thể giúp ích được phần nào cho đời!

Thật là một cuộc thảo luận sôi nổi và hào hứng quanh một chữ TÂM! Dù chỉ là một cuộc tọa đàm chuyên môn, nhưng nó cũng chứng minh một cách cụ thể rằng giảng dạy không chỉ là một khoa học mà còn là một nghệ thuật nữa. Nếu nghệ thuật ấy đáp ứng với cái “thiện căn ở tại lòng ta” thì có lẽ nó dễ đi vào con tim và khối óc của mỗi con người. Có thể rằng các thính giả đồng nghiệp của tôi sẽ quên đi những lý thuyết khoa học tôi trình bày hôm ấy, nhưng chắc sẽ không quên chữ TÂM mà tôi đã tự tay viết và trình bày với tất cả cái “tâm” của lòng mình. Nếu được như vậy thì nó có thể xem như một thành công nho nhỏ của tôi, và cũng là một điều thú vị đối với những người làm công tác giáo dục nói chung trong công cuộc đổi mới đất nước.